

УДК 821.161.2-1Базилевський:929Фащенко

Валентина Саєнко

ORCID: 0000-0002-1214-6467

СТУДІЯ ОДНОГО ВІРША. «АВТОГРАФ» ВОЛОДИМИРА БАЗИЛЕВСЬКОГО

Актуальність статті, присвяченої студії вірша «Автограф» Володимира Базилевського, зумовлена метою простежити на прикладі одного твору механізм трансформації історичного факту в явище мистецтва. Методологічним підґрунтям слугує хронотопічна модель аналізу, пов'язана з біографічною, герменевтичною та контекстуально-інтерпретативною дослідницькими методиками. Проаналізовано специфіку художнього трактування відомого соціокультурного факту – процедури захисту кандидатської дисертації молодого літературознавця-україніста Василя Фащенко та приїзд до Одеси у ролі першого опонента видатного поета-неокласика академіка Максима Рильського як важливої події у науково-культурному житті Одеського університету, репрезентованої в контексті відтворення персоносфери у ключовому тріумвіраті Василь Фащенко – Максим Рильський – Володимир Базилевський.

Ключові слова: вірш, художня організація тексту, психологія творчості, хронотоп, естетика, поетика, Володимир Базилевський

DOI 10.34079/2415-3168-2025-18-33-78-93

Постановка проблеми. Якби було створено каталог жанрових різновидів літературознавчих праць, то навряд би знайшлося місце для окремої статті під заголовком «студія одного вірша». І все ж приклади подібної жанрової моделі існують. Варто послатися на один – «Студія одного вірша. “Дід Любимененепокинь” Івана Драча», що належить перу Володимира Базилевського, не тільки талановитого поета і вельми успішного науковця, а й автора солідних книжок критичної прози «Лук Одиссеїв», «Холодний душ історії», «Талант і талант», «Інстинкт істини».

Отже, ідея підготувати статтю саме такої літературознавчої атестації і конструкції виникла зі спонуки використати, по-перше, досвід з раніше набутої дослідницької практики вивчення зразків одного прозового чи одного драматичного твору, а по-друге, з натхнення застосувати успішно апробовану В. Базилевським методику аналізу до одного його ж взірця поетичного твору. Невипадково вибір впав на «Автограф» як твір багатоаспектний за добре логічно й композиційно поєднаними мотивами і дотичний до 160-літньої історії класичного та єдиного на Півдні України університету імені Нобелівського лауреата І.І. Мечникова – університету, з яким тісно пов'язана творча доля двох героїв поезії: Василя Васильовича Фащенко і Володимира Олександровича Базилевського, які, будучи випускниками філологічного факультету, пишалися ним, цінували як alma-mater й успішно дбали про його престиж у колі не лише українських, а й європейських університетів.

Поєднані два героя «Автографа» й тим, що кожен з них уславив рідний університет потужною працею у сфері своєї діяльності – Базилевський як знаменитий поет, автор більше сорока збірок, як журналіст і публіцист із солідним набутокм, як своєрідний прозаїк, як творець повнокровного і художньо переконливого одеського тексту (Див. Саєнко, 2024, с. 142–160). А Василь Васильович Фащенко – як талановитий університетський викладач, як високласний спеціаліст з теорії й історії літератури, як успішний критик і літературознавець з різних наукових напрямків, зокрема з проблем новелістики й новелістів, історії української літератури ХХ століття та новітньої літератури, як компаративіст, як інтерпретатор і знавець одесици, як вихователь багатьох письменників і наукових кадрів.

Зійшлися ці два героя поезії «Автограф» і на ґрунті найвищої державної нагороди – стали

лауреатами Шевченківської премії: В. Фащенко – в галузі літературно-художньої критики; В. Базилевський – в галузі літературної творчості.

Ріднить автора і героїв тексту і те, що біля витоків їхньої успішної кар'єри височіє постать Максима Рильського як провідника у широкий простір Культури і Знань, якому обидва склали шану й зберегли добру довгу пам'ять у форматі талановитих екзерсисів, присвячених творчості поета-академіка, емануючий вплив якого вони сприйняли як довгі хвили культури, що докотилися до берегів їхньої життєдіяльності, талановито продовжившись і самотньо розвинувшись у широких горизонтах культури.

Наведені аргументи на користь актуальної потреби літературознавчого занурення у змістові параметри й особливості поетики текстової матерії «Автографа» є резонними підставами для студіювання одного вірша Володимира Базилевського, що привідкриває завісу не лише в аспекті подальшого ґрунтовного дослідження специфіки творчого почерку митця та його вкладу в розвиток українського і європейського літературного процесу ХХ – ХХІ століть, а й до історії Одеського національного університету, що наближається до 200-ліття.

Саме цим зумовлено **об'єкт** і **предмет** спеціального наукового вивчення одного твору В. Базилевського, звертання до якого проливає світло на джерела творчого натхнення поета, на початки його еволюційного шляху, рівняння на кращі зразки вітчизняної і світової класики, зокрема на місце і роль Максима Рильського у самоусвідомленні власного літературного покликання; у пізнанні важливих граней психології творчості, у становленні поетичного дару митця й покроковому сходженні на вищий, за Михайлом Орестом, поверх в ієрархії культури.

Актуальність дослідження. Літературознавча зосередженість на аналізі одного твору, як здається, такого автора-смиловика, як В. Базилевський, кожен текст якого сповнений семантичною багатогранністю, є не тільки резонною, а й актуальною проблемою спеціального дослідження художньо-поетичного дискурсу митця, необхідного для розширення горизонтів системних й цілісних підходів до осмислення його лірики у контекстуальному вимірі. Це тим більш важливо, що студіювання літературного набуtku відомого поета характеризується неспівмірністю між продуктивністю його творчого натхнення і скромністю надбаного у базилевськознавстві, по-перше. А по-друге, прикметне деякою одноплановістю праць, присвячених аналізу його творчості. Мається на увазі переважання зразків критики над літературознавчими працями і передовсім якісну й кількісну скромність у сфері аналітичних досліджень, зокрема монографічного та дисертаційного типу. Виходить, що критика й літературознавство не встигають за енергією розвитку та поступу митця й поки що не можуть цілеспрямовано розширити шкалу форм дослідницької практики.

Саме тому все ще залишається вельми актуальною висловлена у передмові «Незамінність слова» до книги «Вертеп» В. Базилевського (й вдруге надрукованої під цією ж назвою журнальної статті) теза найвідомішого критика й літературознавця ХХ століття Леоніда Новиченка: «Я сам, каюсь, “прийшов” до поезії Базилевського головним чином через його талановиту критику і, на жаль, «пройшов повз зрілої, виплеканої культури вірша, образу, мови у власній творчості митця» (Новиченко, 2004, с. 5). Сповнена відчуттям каяття й жалю з приводу такого прикрого пропуску наскрізна думка автора публікації посилюється пошуком і знаходженням відповіді на питання, чому так сталося: «...дивуєшся, чому в нашій нескупій на похвали й величання критиці ім'я автора досі було майже нечутне? Чи тому, що він тривалий час вважався – за місцем проживання поетом з провінції? Чи тому, що інтонованість, а почасти й тематика його віршів не належить, сказати б, до найголосніших, а сам поет, *видно, не з тих, хто вміє наполегливо і планомірно тиснутись вперед?* В кожному разі, можна погодитися з нехитрим, але досить справедливим афоризмом Петра Осадчука: “Сучасний літературний процес спонукає думати, що *є поети, про талант яких говорять критики, і є поети, чий талант говорить про себе в книжках*”» (Курсив і підкреслення мої. – В.С.) (Новиченко, 2004, с.5).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На окрему увагу заслуговують статті Івана Дзюби («Полинові меди Володимира Базилевського», 2017 р.), Миколи Жулинського («Коли душа розпускається, або Що відчуває поет у володіннях Протея», 2017р.; «Той, що творить розумом серця. Вічний опози/револю/ціонер Володимир Базилевський», УЛГ, 2025, № 8, с. 3; № 9, с. 6,7, 48), Івана Прокоф'єва («Глибинна правда рефлексії», 2017, 2022 рр.), Михайла

Сидоржевського («Надто печалі багато...», УЛГ, 2025, № 8, с. 44-45). Складаючи шану письменникові за революційний, новаторський пафос його творчості, відомі критики й літературознавці не лишень оглядають у хронологічній послідовності провідні збірки поета й шкалу зосереджених в них тематичних варіацій, а й уважно простежують окремі грані новаторства на рівні змісту й поетики (Жулинський, 2025). У новітніх працях, що з'явилися упродовж 2025 року (статті М. Жулинського та М. Сидоржевського в «Українській літературній газеті»), інтенсивно досліджуються найактуальніші мотиви в сучасній поезії митця – особливості трактування російсько-української війни і тематологічні аспекти нової збірки «Територія болю», яка готується до друку в столичному видавництві «Ліра-К». І все ж до цілісного ґрунтового дослідження про творчість В. Базилевського дорога аж ніяк не пройдена і вимагає зусиль колективу науковців для системного спеціального вивчення продуктивної й талановитої його творчості.

Що ж до студіювання одного вірша поета, так питання не ставилося, бо, на перший погляд, тема здається завузькою і тому, що промінь зору, спрямований на один твір, не здатен охопити коло аспектів своєрідності мистецтва художнього Слова як цілісного явища, що живе за своїми внутрішніми законами гармонії і краси. Та все ж має право на життя така мікротема, яка за допомогою мікроаналізу дає змогу не тільки вивчити словесну поверхню тексту, а й зазирнути в глибинні структури її художньої організації, що і є **метою** нашої розвідки.

Щоправда, «Автограф» як вірш із численної поетичної колекції творів В. Базилевського побіжно розглядався у статті «“Сторожові кораблі Одеси” у творчій біографії В. Базилевського», присвяченій специфіці й місцю цього твору в контексті одеського тексту митця: «Визначальною рисою одеського тексту автора є достеменність фактів, уведених у поетичний обіг. Так, наприклад, у поезії «Автограф» художньо осмислено і переконливо представлено епізод з історії філологічного факультету Одеського університету – відкритий публічний захист кандидатської дисертації на засіданні Вченої ради молодим ученим – В.В. Фашенком. Присутній на захисті юний студент, який з одержимістю неофіта робив перші кроки у поетичній творчості, був захоплений скромною поведінкою першого опонента Максима Рильського під час короткої зустрічі з ним не лишень задля отримання автографа на книжці «Троянди і виноград». Це стало приводом для переконливого змалювання портрета митця-класика й опису багатства емоцій, викликаних безсловесним спілкуванням з ним. У підсумковій думці до короткого інформативного аналізу «Автографа» в статті наголошено один із провідних мотивів, який, проте, не вичерпує багатство смислів твору: «Виходить, що наближену до 160-літньої історію Одеського університету можна вивчати за «Одеським циклом» Володимира Базилевського, бо чи не всі вагомі події були предметом поетичного узагальнення у низці його творів» (Саєнко, 2024, с. 157-158). Серед багатогранної системи художньо-естетичної своєрідності «Автографа» у цій статті обрано для аналізу два присутні, на наш погляд, аспекти, що розглядаються у тісній взаємодії. Перший з них – особливості трактування центральної процедури захисту кандидатської дисертації у конференц-залі головного університетського корпусу та розстановка й участь у цій науково-культурній події головних (умовно діючих) і другорядних (пасивних учасників університетської події) персонажів, за естетичним осмисленням психології поведінки яких імпліцитно розкриваються будні і свята відомого вищого наукового закладу. Другий аспект дослідження пов'язаний з комплексним аналізом естетики й поетики твору.

Методологічним підґрунтям слугує хронотопічна модель аналізу, поєднана з біографічною, герменевтичною та контекстуально-інтерпретативною дослідницькими методиками, що зумовили **предмет, об'єкт і завдання статті**.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомий класичний та єдиний на Півдні України Одеський університет імені І.І. Мечникова рішуче прямує до 200-ліття з дня свого заснування, щодня й щороку вписуючи все нові сторінки у величну історію підготовки і виховання фахівців вищої кваліфікації та все нових наукових звершень. Переживши низку трансформацій – од спершу Імператорського у XIX столітті, потім ІНО (Інституту народної освіти) й Одеського ордена Трудового Червоного Прапора державного університету за радянських часів – до нині суцього Одеського національного університету за десятиліття Незалежності України, – він заслужено посідає гідне місце у рейтингу кращих європейських і

світових університетів. Через те спеціальне вивчення його історії, не лишень ювілейне, а й покровоке, заслугове на особливу увагу та повагу. Важливими у цьому плані є колективні історичні праці, присвячені 100-літтю, 150-літтю й 160-літтю (13 травня 2025 р.) Одеського національного університету, які репрезентують навчальні й наукові досягнення як окремих кафедр, факультетів, різних підрозділів і служб (наприклад, багатої на рукописи й старовинні інкунабули Наукової університетської бібліотеки чи славнозвісного Ботанічного саду з колекцією екзотичних рослин з усього світу та ще й у двох версіях – старій і новій територіях), так і вищої школи в цілому. Та не менш важливою є *ІСТОРИЯ УНІВЕРСИТЕТУ*, виконана у художньому форматі, зокрема поетичному, яка відбиває знакові події як у насиченому житті творчого колективу, так і персональній долі та біографії відомих учених, знаних студентів-випускників, талант яких розвинувся під знаком Одеського національного. І в цьому плані відомому українському університету явно пощастило на вдячних його вихованців, у художніх творах яких питома актуальною й естетично повнокривою постала тема *alma-mater*. Цілком природно, що університетська проблематика особливо яскраво зазвучала у творчому осягненні представників філологічного факультету, які прославили Одеський університет своєю працею не тільки на вчительській ниві, а й стали успішними науковцями та письменниками, лауреатами багатьох престижних премій.

Цілком природно, що у поетичному осягненні університетської теми одне з першорядних місць належить Володимиру Базилевському, випускникові філологічного факультету рідного вишу початку шістдесятих років минулого століття, митцеві широкого творчого діапазону, який, заслужено ставши патріархом сучасної української культури, лауреатом багатьох престижних літературних премій – імені Є. Плужника, В. Свідзинського, Національної Шевченківської премії, віддав передусім потужну творчу данину Одесі як морській столиці України, любові до моря, що виколисували його талант на стартовій порі здобування вищої освіти у солідній науковій установі, якою був класичний університет на Півдні України.

Створивши питомий одеський текст й уславивши Одеський університет як одну з найкращих українських вищих шкіл, поет не тільки зберіг у пам'яті свої студентські роки, а й свою власну історію набуття знань і формування мистецького таланту переплавив у широкомасштабні універсалії онтологічного й аксіологічного плану, оформлені бездоганною українською мовою та семантично багатогранною метафорикою. І своїм прикладом надзвичайно плідної творчості В. Базилевський довів, якого високого рівня освіти здобув і яку культуру творчості засвоїв, навчаючись на філологічному факультеті Одеського класичного університету імені І.І. Мечникова, у творчій атмосфері якого безмежно розвинув свої природні здібності у набутті компетентних знань у сфері української мови й літературного ремесла та як на фундаменті вивчення філологічних дисциплін, зокрема української (від стародавньої до сучасної), античної і зарубіжної літератур та світового мистецтва, на основі справжньої освіченості набирав сили його поетичний талант, що піднісся до рівня геніального обдарування. Хіба не університетська культурна атмосфера й система писаних та неписаних моральних законів студентського братства й посестринства, у них діючих, сприяла цьому високому піднесенню!? Це дозволило митцеві, який став, за самовизначенням, поетом-смісловиком, а тому досяг одного з найпрестижніших місць як в українській, так і в світовій культурі, вписати свою неповторну сторінку в історію Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, виконану досконалою художньою мовою.

І таким талановитим зразком історичного твору митця про Одеський університет є поезія «Автограф», у котрій органічно зійшлися правда художня і правда історична. Написаний 6 квітня 2016 року, цей твір характеризується як майже піввіковою віддаленістю від описаної події, що відіграла ключову роль у науковому зростанні героя поетичної розповіді, як і творчій долі автора вірша «Автограф», що був спостерігачем цієї події та пасивним її учасником, так і триплановістю зображення, зокрема специфічним змалюванням уведених у текст персонажів. На першому плані постає опосередковано змалювана знакова подія у науковому житті університету – захист молодим аспірантом Василем Фащенком кандидатської дисертації на тему «Новела Олеся Гончара», що відбувся 4 червня 1958 року й переріс, окрім наукового, у культурне свято Одеси через виступ вельми важливого першого опонента. І зрозуміло, чому. Адже на ньому

якнайкраще проявили себе передусім два героя цього наукового дійства, які зібрали величезну аудиторію слухачів-глядачів, захоплено спостерігаючих за всім, що відбувалося у конференц-залі головного університетського корпусу на вулиці Петра Великого, 2, нині Дворянській (за повернутою історичною назвою).

На перший погляд, важко однозначно говорити, що найперше цікавило автора поезії в цьому сюжеті? Процедура захисту молодим аспірантом Василем Васильовичем Фащенком положень дисертації чи виступ і еманация творчих імпульсів як довгих хвиль культури й україноцентричності, що випромінювала участь у цій солідній академічній процедурі першого опонента – академіка Максима Тадейовича Рильського, прославленого Поета, живого класика, який саме в ту пору піднявся на ще одну творчу висоту, увінчану виходом в світ збірки «Троянди й виноград», та й ставши еталоном бездоганної культури художнього Слова, авторитет якого не тільки переконливо вплинув, а й продовжує впливати на наступні покоління митців?!

Та був ще один, по факту пасивний, ліричний герой – тодішній студент філологічного факультету Мечниковського університету Володимир Базилевський, в «молодому серці якого нуртували поетичні гейзери» (журналіст «Чорноморки» Борис Дубров) і який наче зафільмував у своїй пам'яті цю знакову подію, щоб потім з великої часової дистанції та власного мистецького досвіду, переосмисливши, її відтворити у поетичному шедеврї, зосередивши увагу на деталях поведінки знакового Поета-Наставника як взірцевого прикладу вірного служіння мистецтву, з одного боку, а з іншого, – реакції своїх викладачів, професорів і доцентів і, таким чином, пошанувати рідний університет як колицку набуття фундаментальних знань і власного творчого зростання. І водночас сформували фонд знакових зустрічей, які наклали відбиток на подальше творче життя, беззаперечно символізуючи довгі хвилі культури і в особистій долі митця, і в духовному національному бутті.

Прикметно, що той перший захист кардинально визначив щасливу персональну долю й Василя Фащенка, який знайшов свою коронну тему – дослідження новелістики як важливого сегмента жанрової системи української класичної та новітньої літератури. Та й загалом до жанру новели молодий науковець мав особливий сентимент, що був пов'язаний із сімейною традицією створювати своєрідні новели на фактах реального родинного й суспільного життя. Так, в останньому (перед відходом у вічність) інтерв'ю 1999 року Володимир Панченку професор Фащенко пов'язував своє глибоке входження в специфіку новелістичного мислення й інтерес до жанру новели, й генетичних студій загалом, з порою власного дитинства та юності. «У моєму роду, – згадував він, – казали: “бреше”, коли хтось довго і нудно розповідав про свої походеньки. І поважали того, хто, чи то сміючись, чи то плачучи, малював картинку, як він на базарі задарма віддав цибулю (“таке ж воно було голодне та нещасне”) і додому повертався пішки без копійки (за 40 кілометрів від Запоріжжя), гадаючи, що ж йому жінка скаже. А ми з жінкою, тобто я з мамою, мовчки жаліли батька: я за те, що так далеко милостиню відніс, а мама за те, що обдурила його якась спекулянтка. / Отже, потяг “слухати” новели у мене, мабуть, був ще з дитинства, звичайно ж – інтуїтивний, бо я тоді ще не знав давнього визначення жанру: на вигляд – мале, для почуття – велике. До того ж, саме у шістдесяті роки з'явилася потужна хвиля унікальної новелістики як виклик бадьоро знебарвленому слову. І природно виникла потреба простежити курс цього жанру від 1920-х до 1970-х років» (Панченко, 1999, с.4). Так Василь Васильович, озброєний з дитинства любов'ю до малого на вигляд і великого для почуття твору, поринув у вивчення новелістики, ставши не тільки відомим вченим-літературознавцем, одним із засновників одеської наукової філологічної школи (поруч із професорами Григорієм В'язовським, Іваном Дузем, Наталею Кузякіною, Арнольдом Слюсарем, доцентом Іваном Саенком), а й заслуживши 1985 року звання лауреата Національної премії імені Тараса Григоровича Шевченка в галузі критики та літературознавства, таким чином примноживши славу Одеського національного університету, що не загубився в потоці змін упродовж своєї 160-літньої історії. Хоч у поетичному дискурсі «Автографа» постає на другому плані факт біографії молодого вченого Василя Фащенка, який тільки-но розпочинав свою наукову й викладацьку кар'єру захистом кандидатської дисертації, що став прологом до його успішного сходження на вершину знань і звань, посад і топового місця в історії Одеського університету, та вже своїм зверненням до цієї події і створенням вишуканої поезії на цю тему автор досяг успіху в справі

піднесення як постаті молодого вченого, так і ролі рідного університету в культурному житті Одеси й України. І водночас у справі підтвердження резонуючого результату тріумфального поступу професора у широких колах філологічної громади й університетських творчих колективів України (і не тільки!), забезпечивши інтерес до наукових досягнень Василя Фащенка і проблематики, пов'язаної з напрямом його досліджень і з тими ідеями, які сформульовані у його численних наукових публікаціях, особливо ж у десятикнижжі: «Новела і новелісти. Жанрово-стильові питання (1917-1967)» (1968); «Із студій про новелу. Жанрово-стильові питання» (1971), «Відкриття нового і діалектика почуттів. Роздуми про зображення людини в сучасній радянській прозі» (1977), «У глибинах людського буття. Етюди про психологізм літератури» (1981), «Характеры и ситуации. Статьи» (1982), «Павло Загребельний. Нарис творчості» (1984), «Герой і слово. Проблеми, характери і поетика радянської прози 80-х років» (1986), «Вибрані статті» (1988), підручник з радянської літератури (у співавторстві). Цілком логічно, що в пам'ять про знаного вченого та його літературознавчі досягнення (після завершення його земного життя 24 червня 1999 року) з ініціативи філологічного факультету ОНУ були засновані періодичні (раз на два роки) наукові конференції – «Фащенківські читання», під час роботи яких оприлюднюються результати досліджень, присвячених вельми актуальній філологічній проблематиці, та публікуються у форматі наукових статей.

І хоч у поезії «Автограф» Володимир Базилевський уникнув подробиць про початок наукової кар'єри Василя Фащенка, пов'язаної із труднощами, викликаними, по-перше, появою постанови ВАК СРСР про обов'язковість наявності значної кількості надрукованих публікацій, що з'явилася якраз напередодні захисту кандидатської дисертації. А по-друге, виникла на шляху до захисту ще одна перепона, про яку Борис Дерев'янка на сторінках заснованої ним популярної одеської газети «Вечірня Одеса» у статті «Василь Васильович Фащенко» писав так: «Саме напередодні захисту Василем Васильовичем кандидатської дисертації у республіканській літературній газеті з приводу пошуків молодого аспіранта з Одеси громовим фельетоном спалахнув хтось бажаючий, щоб його вважали лишень читачем. Це був псевдонім “зі смыслом”, автор претендував, щоб його не зараховували до літературної братії, а виразником думок і волі всіх читачів. Провінцію завжди відрізняла деяка доля бурхливості, бажання творчі проблеми вирішувати, як кажуть, одним махом, і найкраще – шляхом оргвисновків. Одеса не була винятком, і ось вже покотилися чутки: “Захист відмінюється. Дисертацію здають в архів. Автор буде відповідати...” Автор справді відповідав. Відповідав на питання наймудрішого, енциклопедично освіченого, найделікатнішого й найсправедливішого Максима Рильського, академіка, що особисто прибув до Одеси, щоби стати офіційним опонентом на захисті дисертації. Праці Фащенка він надав високу оцінку [детальніше про це див. відгук опонента (Рильський, 2018) – В.С.]. А розгромна критика? Делікатний Рильський сумно посміхався, ніби говорячи: не збиваймося вбік, бо ми оцінюємо дослідження про новелістику Гончара, а не розгромну статтю про працю: будьмо самостійними: нумо довіряти своїм вухам, своїм очам, своїм знанням, своєму сердцю...» (Дерев'янка, 1985, с. 3).

Отже, за час вимушеного відтермінування процедури публічного захисту Спеціалізованій Вченій раді філологічного факультету Одеського університету й науковому керівникові доцентів Андрію Володимировичу Недзвідському вдалося запросити на роль першого опонента Поета з великої літери і водночас академіка Академії Наук України Максима Тадейовича Рильського, який світлом свого поетичного дару, блиском велетенських знань, толерантністю й скромністю своєї поведінки надав особливої значущості цій події як у науковому житті університету, так і творчій долі молодого аспіранта, перед яким відкрився прямий шлях у велику науку.

І заслуга автора поезії «Автограф» полягає не тільки в умінні передати урочистий характер і далекосяжний вплив, здавалось би, буденної наукової процедури на творчий розквіт молодих талантів, що тільки-но робили перші кроки як у художній творчості, так і в науці, лишень мріючи досягти вершин успіху. Через те у тріумфальному захисті кандидатської дисертації молодого аспіранта Василя Фащенка злилося Наукове свято зі святом Поезії за участі живого класика, який саме в ту пору переживав період, визначений літературознавцями як «Трете цвітіння», ознаменоване публікацією прекрасної збірки «Троянди й виноград», що символізувала новий

вибух творчого обдарування великого митця й творче піднесення в українській культурі шістдесятих років ХХ століття і наступних десятиліть розвитку й поступу української культури.

Про цю свого роду епохальну подію у науковому житті Одеського університету імені І. І. Мечникова другий опонент доцент (пізніше – професор) Анатолій Андрійович Жаборюк (з литовського роду за походженням, українізований і за прізвиськом, і за суттю національного характеру) згадував так: «Захист дисертації відбувся 4 червня 1958 р. в Актовому залі на Петра Великого, 2. Оскільки першим офіційним опонентом виступав М. Т. Рильський, то зал був переповнений студентами і викладачами – всім хотілося зустрітися з видатним поетом-академіком, почути його мудре слово. Можна зрозуміти почуття молодого аспіранта, якому довелося захищати дисертацію у таких незвичних обставинах. Незважаючи на хвилювання, Василь Васильович тримався впевнено, захищався переконливо, розумно, і Вчена Рада одногосно присудила йому вчений ступінь кандидата філологічних наук» (Цит. за: Фащенко та Машарова, 2018, с. 10).

Прикметно, що ще зі студентських літ хлопчина, родом з Донбасу, Василь Фащенко завоював авторитет на філологічному факультеті, який невпинно зростав водночас зі зростанням його творчих успіхів та наукового статусу, з якими пов'язано чимало новацій у формуванні одеської наукової школи, через яку пройшли не лише курсовики й дипломники професора, а й аспіранти та здобувачі наукових ступенів, як і низка письменників і науковців, сформованих під його впливом (Анатолій Глушак, Іван Григурко, Анатолій Колісниченко, Борис Нечерда, Володимир Панченко, Василь Полтавчук, Валентина Саєнко, Михайло Стрельбицький та ін.).

Не менш показовим був факт співпраці й товаришування з літературною елітою Одеси – письменниками, творчість яких Василь Васильович не тільки добре знав, а й популяризував її у республіканських й одеських виданнях. Тому в його критичних студіях справжні й компетентні уроки від аналізу та критичного осмислення результатів літературної праці знаходили як митці-початківці (А. Глушак, І. Григурко, Б. Дерев'яно, А. Колісниченко, Б. Нечерда), так і маститі письменники (Володимир Гетьман, Іван Рядченко, Станіслав Стриженюк, наприклад). Бо статті науковця Василя Фащенко приваблювали письменників як правдивістю й діалектичністю оцінок їхньої творчості, так і накресленням перспектив розвитку талантів. До того ж у публікаціях молодого критика пульсувала зрілість думки, висловлена у бездоганній стилістичній формі.

Прикметно, що часто-густо професійне спілкування та взаємодія між критиком і митцями переростала рамки чисто ділових стосунків. Так, на особливу увагу заслуговує міцна дружба, що пов'язувала Василя Фащенка і його дружину Марію Максимівну з родиною Івана Івановича й Нінелі Григорівни Рядченків, на квартирі яких у письменницькому будинку на розі Пироговської вулиці і Французького бульвару проводилися своєрідні літературні вечори, що супроводжувалися не тільки серйозними розмовами на мистецькі й інші актуальні теми, а й розважальною творчістю, веселими експромтами, зокрема українською, російською й англійською мовами, якими добре володіла Нінелі Григорівна Рядченко, дружина поета й університетська викладачка, що певний час працювала в Лондоні як спеціаліст з російської мови.

Навряд чи ця перед/пост/історія у повному обсязі була відома авторові вірша «Автограф», та й не вона стала предметом його поетичної рефлексії та її художньої обробки. Бо Володимира Базилевського, починаючи з 1958 року, жила пам'ятна зустріч з Максимом Рильським – великим поетом, який подарував йому автограф на книжці «Троянди й виноград». І ця книжка досі зберігається у робочому кабінеті митця як священна реліквія, що служить маяком у світі вишуканого мистецтва Слова і в пошуках власного творчого шляху від неокласичної стрункості й пластичності до розряду «поета без покоління» (Михайло Слабошпицький), власне, поета-мислителя, універсального поета.

Та щоб повноцінно і грамотно осмислити в єдності змісту і форми «Автограф», варто передовсім процитувати художній текст і таким чином ознайомити з ним ширше коло читачів, які могли б пересвідчитися у художній досконалості твору.

Автограф

Перерва. І професор-балагур,
до диспуту приплівши каламбур,
потягнеться за іншими із залу.

Дотримуючись церемоніалу,
учасники ідуть на перекур.
Півтемрява чи пак напівпрозор
у коридорі, виокремить око:
затиснувши зубами «Біломор»,
поет стовпіє біля стійки збоку.
Сивесенький, нарозхрист піджачок,
а погляд – ну, ніскільки не величний.
Такий собі навиклий селючок
з пом'ятим часом, лагідним обличчям.
Шукає сірники, а все невлад,
і раз, і вдруге по кишнях ляска.
Студент йому «Троянди й виноград» –
під руку прямо: «Підпишіть, будь ласка...»
І він із «Біломором» у зубах
підписує на стійці роздягалки.
За шістдесят йому, старий він – жаж!
Двадцятилітньому старого жалко.
Дивується: невже це той поет,
що написав уславлений сонет –
«У теплі дні збирання винограду»?
Одеса. Літо. Університет.
Вохристий корпус. Радісний з фасаду
(Базилевський, 2022, с.147-148).

У притаманній Володимиріу Базилевському аритмічній строфічній будові вірша (мереживо своєрідних переходів від чотирирядкових строф до трирядкових і дворядкових, покликаних акцентувати динамічну рухливість думок і емоцій) вдалося створити поетичну новелу, насичену вдало переданими реаліями університетської наукової процедури, яскравого дійства з головними й багатьма другорядними персонажами, з одного боку, а з іншого, – з достеменно виписаною шкалою почуттів, реагувань ліричного героя у форматі спарених часових планів сприймання автором-героєм процедури захисту дисертації за участі поета-академіка як знакової події, яка осмислюється з відстані часу зі значно глибшими, хоч і прихованими у підтексті і надтексті, висновками з погляду стратегії нарощення резонуючої дії в успішній творчій долі неназваних фігурантів «Автографа» – В. Фащенко і В. Базилевського. Це дозволило авторові вірша досконало з естетичного погляду передати як цілісну картину самої події, так і психологічні відчуття активних і пасивних учасників наукового дійства, що опромінило своїм потужним світлом і фрагмент особистої долі тоді молодого вченого, а потім славнозвісного професора-україніста Василя Фащенко, і поета-початківця, тодішнього студента-філолога, котрі своїми творчими успіхами в поезії і науці додали слави Одеському національному університету.

Впадає в око не стільки повнота зображення наукової події в житті вищу, що стала приводом для пам'ятної зустрічі університетської еліти й інтелігенції міста з видатним класиком Максимом Рильським, скільки щедрість передачі незглибимих вражень од короткого та мовчазного спілкування колишнього студента, що марив поезією і робив перші спроби у цій царині, з автором славетної збірки «Троянди й виноград» як взірцем високої культури творчості.

З логіки поезії «Автограф» випливає, що та зустріч справила враження на все життя ліричного героя, в образі якого вгадується залюблений у поезію молодий студент-філолог Володимир Базилевський, а й (не лишень йому!) надала уроки скромної інтелігентної і мудрої шляхетної поведінки, що стала взірцем і запорукою постійних прагнень до досконалості та з яким поєднала в майбутньому спорідненість творчих пошуків молодого поета й класика у досягненні високих результатів на небосхилі української поезії та критичної прози, багаж якої, здається, не підйомний як для зусиль і працездатності однієї людини. Через те напрошується логічний висновок: В. Базилевський як творець культурних цінностей належить до митців типу Івана

Франка, творчий набуток, «самотній мед» (Микола Зеров) якого навряд чи поміститься у 150 солідних томів.

Слід визнати, що, за лаконічності художніх засобів задля окреслення тонкощів процедури, як і поведінки здобувача наукового ступеня та її сприйняття учасниками дійства, у поезії «Автограф» помітна інша якість. Адже при цьому аж ніяк не страждає достеменність відтворення характерів персонажів, як і місця дії та реакції аудиторії. І ця достеменність опису процедури захисту й зосередженість на постаті та особливостях простої поведінки Максима Рильського заґрунтовані на щедрому використанні точних художніх деталей, питомих у передачі достовірної картини як зовнішнього боку обставин знакової для історії університету події та її потужного впливу на наступний науковий і культурний поступ у широкому значенні слова, так і конкретного успіху молодого науковця під час дисертаційного захисту як початкового етапу довгого й успішного шляху широко відомого університетського викладача, улюбленця багатьох студентських поколінь. І хоч ім'я Василя Фащенко як здобувача наукового ступеня в поезії прямо не називається, та за резонансом захисту як широко відомої в Одеському університеті імені І.І. Мечникова й культурній Одесі події, ключову роль у якій відіграв перший опонент Максим Рильський, чітко увиразнюється молодим студентом-філологом – учасником (здавалося, пасивним!) цього дійства, котрий з фотографічною точністю зберіг у своїй пам'яті, щоб пізніше, з 50-літньої дистанції відтворити у поетичному шедеві, подумки повернувшись у щасливу пору студентства і вибору, на кого рівняти у широкому просторі Поезії й Культури Творчості.

Щоб досягти повноти й художньої виразності зображення, автор твору вдається до фабульного типу ліричної композиції й такої естетичної манери письма, в якій органічно поєднуються елементи форми non-fiction, що передають правду факту публічного захисту, лаконічно відтвореної на передньому плані самої процедури, зі змалюванням цілої гами емоцій ліричного героя (і передусім захоплення!), викликаних до життя, по-перше, спостереженням за роллю в ній знаного поета-академіка. А по-друге, відчуттями ліричного героя, його хоч і миттєвим, та знаковим спілкуванням з Максимом Тадейовичем під час отримання автографа – спілкуванням, яке, будучи позавербальним діалогом, наклало відчутний відбиток на подальше життя і Василя Фащенко, і Володимира Базилевського, в майбутньому лауреатів Шевченківської премії, які стали справжніми патріотами у своїй професії.

Прикметно, що як головні і другорядні герої дійства, так і та обстановка, в якій воно відбувалося, переконливо увиразнені не тільки точністю, а й яскравістю їхнього художнього осмислення, посиленого захищеною у підтексті думкою про важливість віднайдення на початкових етапах життєвого і творчого шляху такого потужного прикладу й еталону творчого подвижництва, такого заряду мистецької енергії, що не дозволить зупинитися чи застоюватися без руху вперед, не досягаючи все нових звершень у літературній і науковій діяльності.

Показово, що, зосереджуючись на декількох локаціях події, автор поезії досягає переконливої достеменності в їхньому описі, доречно поєднавши форму інтер'єра з екстер'єром. І тут поет не погрішив проти істини в умінні досконало і точно відтворити сакраментальні деталі дійства, що не тільки стало дороговказом для молодого поета і науковця Василя Фащенко, а й органічно увійшло в історію університету.

Зображений у тексті «Автографа» інтер'єр – місце у вестибюлі на першому поверсі головного корпусу, де під час короткої перерви в засіданні спецради із захисту дисертації, на неофіційному майданчику, – багато охочих могли побачити й поспілкуватися зі знайомим поетом-неокласиком Максимом Рильським і передовсім студенти-філологи, які зверталися до нього ще й за автографами, відтворено з кінематографічною точністю, як й із акцентуванням характеристичної деталі про цигарки «Біломор», якими зловживав поет: *«Півтемрява чи пак напівпрозор / у коридорі, виокремить око: / затиснувши зубами “Біломор”, / поет стовпіє біля стійки збоку»* (Базилевський, 2022, с.147).

Такий лаконізм і зримість опису підкреслюють не лишень ефект присутності ліричного героя у знаковій для університету події й особисто вагомій для нього, бо була незримим внутрішнім причастям до вірного служіння Великій Поезії, на шлях якого Володимир Базилевський став доволі рано і ні разу на поворотах долі не зійшов з нього.

Друга, зображена у поезії «Автограф» локація, належить до розряду екстер'єрів і постає

вельми виразною в творі, точно передаючи зовнішній вигляд головного університетського корпусу, традиційно офарбленого ще з часів заснування яскравим – сонячним – кольором, характерним для осяяного і пронизаного сонцем південного краю України колоритом на фоні безмежно блакитного неба і переливчасто-мінливих смарагдово-синіх морських хвиль. Так, наприкінці твору митець через промовисту художню деталь, супроводжувану позитивною емоцією сприйняття ліричного героя – *«Одеса. Літо. Університет. / Вохристий корпус. Радісний з фасаду»*, – передає достовірний зовнішній вигляд адміністративної університетської будівлі, де відбувався захист і яка ще з часів заснування подосі зберігає традицію саме такого радісно-сонячного офарблення величної споруди храму науки.

Особливого сенсу набуває кінцівка твору, в якому екстер'єр, насичений емоцією радості, провокує відчуття нескінченності розмови, продовження діалогу з персоналіями та явищами культури. І водночас автору поезії вдалося відкрито продемонструвати своє піететне ставлення до поета Максима Рильського, до його культу знань і високої науки творчості, зустріч з яким залишила довгу добру пам'ять у вигляді зарубки на серці й автографа на книжці як знаку не тільки великої поваги до класика української літератури, а й провідника у великий світ мистецтва та творчого подвижництва.

Опис інтер'єра й екстер'єра, власне зовнішньої обстановки зображеної наукової процедури, добре узгоджується з передачею психологічного мікроклімату, що панував під час дисертаційного захисту. І тут вступає в дію прийом лаконічного увиразнення портретних характеристик й особливостей поведінки головних (активних) і другорядних (пасивних) персонажів дійства, серед яких, окрім винуватця серйозної й урочистої університетської наукової події, зображеного без спеціального афішування (ніби в підтексті) та образу ліричного героя, представлено два.

Перший з них, хоч і не названий власним іменем, та постає цілком зримим завдяки функціонально наголошеній деталі однієї з провідних рис характеру ведучого засідання голови Спецради тодішнього декана філологічного факультету Івана Михайловича Дузя, який умів артистично виголошеним жартом зняти напругу в найсерйознішій чи конфліктній ситуації: *«Перерва. І професор-балагур, / до диспуту приплівши каламбур, / потягнеться за іншими із залу. / Дотримуючись церемоніалу, / учасники ідуть на перекур»*. Як бачимо, формальні ознаки штрихового портрета професора-балагура перекриваються повнотою зображення однієї з рис притаманної йому поведінки, що добре працює на цілісне відкриття характеру публічної людини, яка володіла майстерністю знімати колективне напруження у гострі моменти дискусійного накалу, домагаючись вкрай необхідного відпруження.

Цілком по-іншому репрезентовано в поезії «Автограф» портрет Максима Рильського як центрального героя твору. І хоч прямо не йдеться про шанобливе ставлення до класика української літератури, за яким закріпилася світова слава, та фокус «Автографа» зосереджено саме на його образі. Вдаючись до портретування Максима Рильського, автор твору принципово уникає показово поверхової героїзації митця, тим часом досягаючи ефекту возвеличення поета через контраст – наголошення розходжень між зовнішнім виглядом і внутрішнім світом героя. Відавторська характеристика посилюється за рахунок внесення у плин розповіді, окрім цитати із сонета М. Рильського, суб'єктивної оцінки знакової для ліричного героя зустрічі з поетом, зосередженої в портреті, що набув форми зачудування: *«За шістдесят йому, старий він – жах! / Двадцятилітньому старого жалко. / Дивується: невже це той поет, / що написав уславлений сонет – / “У теплі дні збирання винограду?”»* (Базилевський, 2022, с. 148).

На перший погляд, опис зовнішності Максима Рильського не наділений рисами психологічного портретування, бо за формою являє собою взірець портрета паспортних прикмет із вказівкою на вік, втомлений вираз обличчя, непоказний і скромний одяг, у якому він нагадує звичайного селячка, а не прославленого поета. За допомогою контрасту підкреслюючи розрив між внутрішньою сутністю і зовнішністю портретованого, автор твору додає відтінків зображення центрального героя ще й завдяки протиставленню, заснованому на ефекті індивідуального сприйняття різниці в часі з погляду юного студента-красеня, якому, згідно з його віковою психологічною установкою, уславлений поет здавався застарим. Та не це головне у презентації образу Максима Рильського в поезії «Автограф». Куди важливішим є те, яким

чином досягається повноцінне й успішне окреслення образу за допомогою економних зображальних прийомів. І тут першорядне місце посідає форма специфічно вибудованого зримо-незримого діалогу. Це, по-перше, переважно мовчазний діалог (за винятком однієї репліки-звертання «Підпишіть, будь ласка», адресованого Максимові Тадейовичу студентом, який хоче отримати автограф. Сам же портрет зітканий із візуальних відчуттів, коли контакт встановлюється безсловесно, через обмін поглядами. А по-друге, прикметний цей діалог очима ще й тим, що має форму зовнішньо-внутрішнього, або закрито-відкритого. Адже у процесі діалогу один із співучасників мовчить, а ліричний герой як другий співучасник, уважно спостерігаючи за портретованим, вимовляє лишень одну нейтральну фразу.

Показовим є і принцип розміщення дев'яти строф такого вірша, жанрова природа якого не зовсім відповідає дійсності й до якого легко прикладається думка Володимира Базилевського про твір «Дід Любимененепокинь» Івана Драча, що містить аргументи на користь жанрового визначення вірша як мініпоеми: «Та й чи вірш це? Радше мініпоема. І тому що задовгий. І з огляду на заміщення планів і тяглість ретроспективної інформації» (Базилевський, 2021, с.744).

Що ж до «Автографа», то тут тяглість ретроспективної інформації значно посилюється відтворенням несподіваного виникнення зачудованості ліричного героя внаслідок різкого контрасту між очікуванням емоційно високих вражень од захоплення величчю Максима Рильського-поета, багатством його внутрішнього простору і скромністю поведінки й зовнішнього вигляду героя. Та всупереч цьому першому й необачному сприйняттю залишився в пам'яті спалах захоплення цією зустріччю, коротким, але впливовим і довго діючим спілкуванням, що освітило вірний шлях до звершень у сфері високого мистецтва художнього Слова.

І хоч за кадром залишився мотив впливу мовчазного знайомства з прославленим автором блискучої й вишуканої поезії зі збірки «Троянди і виноград», та на тлі цілісної конструкції твору не лишень виразним проступив профіль поета-академіка, а й викарбувалися ті живі почуття, не стерті з пам'яті часовою відстанню, а перетворені у довгі хвили культури, що докотилися до берегів інших культурно-стилістичних епох та інших талановитих українських митців, яким було у кого вчитися майстерності й патріотизму в служінні літературі.

Зосередившись на аналізі в єдності змісту і форми «Автографа» Володимира Базилевського, не можна не підкреслити, що на малій площі твору імпліцитно розгортається широкоформатна картина емануючого впливу постаті і творчості Максима Рильського на розвиток літературної цивілізації України не лишень середини ХХ століття, а й 20-х років ХХІ віку, активно прислужившись мистецтву художнього Слова як процесами Відродження, так і народженню нових талантів «з його духа печаттю» і нових модифікацій в оновленні і розвитку багатогранної модерної естетичної палітри вітчизняного мистецтва.

Вельми цікаво, що високоталановита професійна доля і Фащенко, і Базилевського, біля витоків, на старті якої був Максим Рильський, своєрідно їх поєднавши під знаком Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, закріплена у художній формі в поезії «Автограф», дала їм ще один шанс подібної і по-справжньому важливої, ключової єдності, яка об'єднала подальшу життєдіяльність кожного з них навколо імені й творчості поета-академіка. І хоч Володимир Базилевський подібно М. Рильському не має офіційного звання «поет-академік», та високим рівнем художньої майстерності, глибокою енциклопедичністю знань, інтелектуальністю текстів, високою культурою творчості та неймовірною одержимістю праці беззаперечно належить до елітного кола європейських митців, а Василь Фащенко – до української наукової еліти.

Стара істина про те, якого Вчителя обереш у молодості, так і складеться подальша твоя доля. Тому не випадково інерцію руху по висхідній лінії розвитку таланту до максимального результату в науці (для Василя Фащенко) і художній творчості (для Володимира Базилевського) було запозичено зі щедрого духовного джерела Максима Рильського.

В «Автографі» крупним планом естетично переконливо окреслено, як код творчого натхнення у справі всього життя органічно переходить до неназваних власними іменами, та з контексту твору впізнаваних героїв, продовжившись у подальшій їхній діяльності й успішно реалізувавшись у системі екзерсисів із наскрізною темою та об'єктом спеціального осмислення

«Місце і значення М. Рильського в історії української культури», здійсненого як крізь призму поетичного відтворення червневої зустрічі 1958 року на захисті в інтер'єрі Одеського університету, так і в тематично об'єднаних інкрустаціях, розсипаних на сторінках книжок «Холодний душ історії», «Талант і талан», «Інстинкт істини» В. Базилевського. Тема, головним героєм якої є Рильський, потужно звучить і в низці статей професора В. Фащенко, присвячених довгому відлунню інновацій і традицій поета-академіка у просторі вітчизняної і світової культури. Недарма у книжці «Слово про Василя Фащенко: продовження діалогу» (Фащенко та Машарова, 2018), підготовленій й опублікованій дружиною Марією Максимівною Фащенко і дочкою Ярославою Василівною Машаровою, виділено мікроцикл, присвячений поезії Максима Рильського, хоча більшість праць професора написані про прозу і прозаїків. У короткій передмові до мікроциклу, розпочатої статтею «Поема Максима Рильського “Жага”», наголошено зумовленість посиленої уваги професора до творчості саме цього поета, по-перше, захистом кандидатської дисертації як знаменної події у науковій діяльності Василя Васильовича. А по-друге, поміченою В. Фащенком залюбленістю Максима Рильського у «вроду слів». Не дарма у статті, присвяченій 100-річчю з дня народження поета-академіка, словосполучення «врода слів» винесено у заголовок праці і розгорнуто пояснено його глибокий сенс на початку публікації. Цей зачин варто процитувати, щоб пересвідчитися у Фащенківському, за його власним означенням, «словопивстві»: «В українській мові слово “врода” розпросторено у кілька сутностей, серед яких для нас найчастіше виступає “краса” і не так густо “походження”. А ці значення в поезії гуманістів нерозривні: все народжуване для добра є прекрасним. За кожним словом – інтелектуальний та емоційний досвід народу, а поети на те й приходять у світ, щоб закохувати нас істиною, яка розкривається у діалозі слів» (Фащенко, 2018б, с. 451). Наведений фрагмент зі статті (1995 р.) про М. Рильського – наочний приклад не лише вміння Василя Фащенко вести діалог зі словами, а й передавати цю науку студентам. І це своє педагогічне кредо науковець із зажурено-лукавим гумором пояснив у «Виступі» 5 січня 1999 року на урочистій вченій раді на честь його 70-ліття (за півроку до відходу в інший світ), в якому парадоксально зійшлися радість єднання з усіма, кому це слово було подароване, і смуток підсумку: «І я став, пробачте за неологізм, *словопивцем*... Пити із книг мудрість – для мене це стало дуже важливою і радісною справою. Я передавав цю радість іншим, і тоді я ставав *слововісником*... А коли, то *й слововиливайлом*. Але все-таки, сподіваюся, у моїх лекціях і книгах було більше гарного, ніж *словополови*» (Курсив мій. – В.С.) (Фащенко, 2018а, с. 36).

Не меншим словопивцем у фащенківському розумінні цього слова є і Володимир Базилевський, який вражає своєю всебічною й універсальною освіченістю, ясністю і глибиною поетичного мислення, знавцем і дослідником слова. Саме тому в його книжках критичної прози раз за разом вириваються на поверхню тексту думки про унікальність творчості Максима Рильського. На особливу увагу заслуговують розсипані у книжці «Холодний душ історії», у томі «Інстинкт істини» інкрустації, зосереджені навколо особливостей поезії Максима Рильського як успішного володаря й розпорядника мовних скарбів, на основі яких і зазвучала поетична музика його віршів. Для підтвердження цієї думки В. Базилевський спирається на висновок Валері, для якого «**поезія – мова в мові. Творення ілюзії світу в світі.** Призначення поета не в тому, щоб відчувати поетичне піднесення, це його приватна справа, а в тому, щоб викликати цей стан в інших» (Виділення моє. – В.С.) (Базилевський, 2008, с. 161). І те, що поезія Максима Рильського продовжує викликати стан поетичного піднесення у читачів, В. Базилевський доводить не лише її розглядом у контексті теоретичних міркувань про сутність і специфіку поезії, посиланням на авторитет Миколи Зерова-критика, а й прямим висновком: «Не застаріло і його (Зерова. – В.С.) захоплення Рильським, всі оті самоцвіти міркувань про класичний стиль, молоде пушкіанство, врівноваженість і кляризм, мальовничі епітети, міцне логічне побудування, строгу течію мислі, сліди символічної техніки. А як він, сяючий Зеров, захищаючи “давнину” Рильського, давав одкоша Коряку, як доказово “піджучував” Поліщука!» (Базилевський, 2008, с. 162).

Наведемо ще один взірєць високої оцінки творчості М. Рильського з книжки «Інстинкт істини» як беззаперечний доказ: «З українських поетів ХХ століття найдосконаліше володів мовою Рильський. Вона в нього гнучка й піддатлива, як віск чи пластилін у художницьких руках, Уже замолоду Рильський користувався цією зброєю з майстерністю незрівнянною... Оце і є

новаторство глибинне, внутрішнє (зміст висловлений з несподіваною точністю) при консерватизмі зовнішньому» (Базилевський, 2024, с. 148).

Приклади своєрідних діалогів між М. Рильським, В. Фащенко і В. Базилевським – усіма героями вірша «Автограф» – можна наводити й наводити, та не в тому річ. Усе це позакадрова постісторія, а першопочатки й кульмінаційна точка її розгорнуті в аналізованій поезії з художньою переконливістю й документальною точністю.

Здійснивши мандрівку в свою студентську молодість, вичленивши з неї провидчий епізод прозирання-передбачення, хоч автор поезії у далекому 1958 році ще не знав, як зрезонує і чим обернеться ця зустріч з М. Рильським в стінах Одеського університету не лише у виборі життєвого і творчого шляху, і свого власного, і молодого науковця, та на момент написання твору ця, здавалося б, локальна історія набула статусу значно ширшої історії – одного з престижних закладів освіти, розвитку української літератури другої половини ХХ століття і межі тисячоліть, особливостей формування одеської наукової школи україністики, персональних доль Поета і Вченого.

Висновки. Підсумовуючи, слід наголосити, що автор твору художньо переконливо трансформував конкретну подію з університетського життя у поезію, в якій масштабно представлено не лише резонанс від самої процедури захисту кандидатської дисертації з україністики у контексті позитивних зрушень у кар'єрному зростанні професора В. Фащенко й поета В. Базилевського, у зміцненні нових плідних традицій у роботі філологічного факультету, а й у поліпшенні культурного україноцентричного клімату в Одесі та Причорномор'ї.

І хоча в «Автографі» вся увага зосереджена навколо центральної події, та завдяки майстерності не лінійної, а концентричної конструкції вірша вдалося значно розширити часово-просторові рамки зображеного, достойно представивши у підтексті й постісторію. Як у краплі води відбивається океан, так зі студії одного твору можна прозирнути прикметні риси естетичних закономірностей творчості митця. В цьому переконують викладені спостереження над тематичними розгалуженнями і художньою природою «Автографа» В. Базилевського, що дають підстави говорити про новаторство поета як на рівні форми, так і змісту, що вибудовується на підмурівку художніх прийомів. І в цьому плані особливий інтерес несподівано викликає специфіка жанрової моделі. Адже в ній своєрідно використано риси, притаманні не лише поезії, а й прозі, що даються взнаки у композиційно-сюжетній організації тексту й інтенсивному залученню читача до співпраці у форматі активного використання місць невизначеності.

Якщо взяти до уваги, що композиція – це логіка розвитку теми, а сюжет – логіка розвитку події чи характеру, що традиційно складається з низки компонентів, то сюжетно-композиційна організація «Автографа» увиразнює наближеність ліричної композиції до новелістичної з притаманними в прозі цій жанровій формі принципами «черехаки» і «сокола», явленими у новелах Боккаччо. Так, твір розпочинається з моменту «перекуру», тобто з моменту перерви, необхідної для голосування членів спецради після завершення дискусії з приводу дисертації. І на цьому етапі перебігу події захисту відбувається короткий, але знаковий невербальний діалог ліричного героя з класиком української культури. Так на передній план висувається кульмінація, а інші компоненти сюжету втягнуті всередину твору, завдяки чому локальна подія набуває універсальнішого значення тривалішої в часі і просторі дії, що виходить далеко за межі зображеного.

Щодо подальшої долі героїв цієї резонансної університетської події, художньо репрезентованої в «Автографі», то це не тільки не було метою естетичного осмислення, а й не могло бути внаслідок текстуальної обмеженості, по-перше. По-друге ж, унаслідок імпресіоністичної манери поетичного письма, що зумовлює семіотичну свободу читача в заповненні наявних у творі місць невизначеності. І все ж у підсумку залишається таємниче питання: як вдалося митцеві лаконічно, зважаючи на вузькі рамки вірша, і водночас масштабно розпросторити і згармоніювати, міцно переплівши, два тематичні розгалуження – значення поета і поезії не лише для персональної життєдіяльності людини, а й для суспільно-національного буття та ролі alma-mater у становленні особистості й розвої талантів. І при цьому досконало представити тріумфірат однодумців Фащенко – Рильський – Базилевський, для яких єдиний *modus vivendi* (спосіб жити) – творчість (Див.: Саєнко, 2019, с. 167–179).

Бібліографічний список

- Базилевський, В., 2008. Холодний душ історії. *Есеї, статті*, Київ: Ярославів Вал.
- Базилевський, В., 2021. Студія одного вірша. «ДІД ЛЮБИМЕНЕНЕПОКИНЬ» Івана Драча. *Талант і талан*, Київ: Український письменник, с.744–749.
- Базилевський, В., 2022. Автограф. *Твори в трьох томах*. Т.3, Київ: Видавництво Ліра-К, с.147-148.
- Базилевський, В., 2024. *Інстинкт істини. Імпресії та медитації*, Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня “Рута”».
- Дерев'янка, Б., 1985. Василь Васильевич Фащенко. *Вечерня Одесса*, 22, 23 січня, с. 3, 2.
- Жулинський, М., 2025. Той, що творить розумом серця. Вічний опози/револю/ціонер Володимир Базилевський, *Українська літературна газета*, № 8, с.3; № 9, с. 6, 7, 48.
- Новиченко, Л., 2004. Незамінність слова. Вступна стаття. *Базилевський В. Вертеп*. Київ: Криниця, с. 5 – 15.
- Панченко, В., 1999, Василь Фащенко. «Я не пишу, а думаю...». *Літературна Україна*, 7 січня, с.2, 3.
- Рильський, М., 2018. Відзив про дисертацію В.В. Фащенко «Новела Олеся Гончара». *Слово про Василя Фащенка: продовження діалогу*, Одеса: Чорномор'я, с. 112-118.
- Саєнко, В., 2019. Наукова творчість як *modus vivendi* професора В.В. Фащенко, *Рідний край*, 41, с. 167-179.
- Саєнко, В., 2024. «Сторожові кораблі Одеси» у творчій біографії Володимира Базилевського, *Київ*, № 9-10, с. 142-160.
- Фащенко, В.В., 2018а. Виступ на Вченій раді філологічного факультету 5 січня 1999 р., *Слово про Василя Фащенка: продовження діалогу*. Одеса: Чорномор'я, с. 35-36.
- Фащенко, В.В., 2018б. Історія літератури описова й концептуальна (Принципи відбору й оцінки художніх явищ). *Історія кафедри української літератури Одеського національного університету імені І.І. Мечникова за 80 літ: персоналії і факти: У 2 т., Т.2*, Антологія, с. 530-536, Одеса: вид-во ОНУ.
- Фащенко, М. та Машарова, Я. (упоряд.), 2018. Слово про Василя Фащенка: продовження діалогу. Одеса: Чорномор'я.

References

- Bazylevskiy, V., 2008. Kholodnyi dush istorii. Esei, statti [A Cold Shower of History: Essays and Articles], Kyiv: Yaroslaviv Val (in Ukrainian).
- Bazylevskiy, V., 2021. Studiia odnogo virsha. «DID LIUBIMENENEPOKYN» Ivana Dracha [A study of one poem: “Grandfather Lovemedon'tleave me” by Ivan Drach], *Talant i talan [Talent and Destiny]*, Kyiv: Ukrainskiy pysmennyk, s.744-749 (in Ukrainian).
- Bazylevskiy, V., 2022. Avtohrاف [Autograph]. *Tvory v trokh tomakh [Works in three volumes]*, Kyiv, t. 3, s.147-148 (in Ukrainian)
- Bazylevskiy, V., 2024. Instynkt istyny. Impresii ta medytatsii [The Instinct of Truth: Impressions and Meditations], Kamianets-Podilskiy: TOV “Drukarnja “Ruta” (in Ukrainian)
- Derevianko, B., 1985. Vasyly Vasylevych Fashchenko [Vasily Vasilyevich Fashenko]. *Vecherniaia Odessa*, 22, 23 january, s. 3, 2 (in Ukrainian).
- Fashchenko, M. ta Masharova, Ya. (uporiad.), 2018. Slovo pro Vasylia Fashchenka: prodovzhennia dialohu [A word about Vasyl Fashchenko: continuation of the dialogue], Odessa: Chornomoria (in Ukrainian).
- Fashchenko, V.V., 2018a. Vystup na Vchenii radi filolohichnoho fakultetu 5 sichnia 1999 r. [Speech at the Academic Council of the Faculty of Philology on January 5, 1999], *Slovo pro Vasylia Fashchenka: prodovzhennia dialohu [A word anout Vasyl Fashchenko: continuation of the dialogue]*. Odessa: Chornomoria, s. 35-36 (in Ukrainian)
- Fashchenko, V.V., 2018b. Istoriia literatury opysova y kontseptualna (Pryntsy py vidboru y otsinky khudozhnikh yavvyshch) [Descriptive and conceptual history of literature (Principles of selection and evaluation of artistic phenomena)]. *Istoriia kafedry ukrainskoi literatury Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I.I. Mechnykova za 80 lit: personalii i fakty: U 2 t., T.2*, Antolohiia [History of the Department of Ukrainian Literature of the Odesa National Mechnikov

- University for 80 years: Personnel and Facts in 2 volumes, Volume 2. Anthology], Odesa: vyd-vo ONU s. 530-536 (in Ukrainian).
- Novychenko, L., 2004. Nezminnist slova. Vstupna stattia [Immutability of the word. Introductory article], *Bazylevskiy V. Vertep [Nativity scene]*, Kyiv: Krynysia, s. 5 – 15 (in Ukrainian)
- Panchenko, V., 1999. Vasyl Fashchenko. «Ja ne pyshu, a dumaiu...» [Vasil Faschenko. “I don’t write, but I think...”]. *Literaturna Ukraina*, 7 sichnia, s.2, 3 (in Ukrainian).
- Rylskiy, M., 2018. Vidzyv pro dysertatsiiu V.V. Fashchenka «Novela Olesia Honchara» [Review of the dissertation of Vasyl Fashchenko “Oles Honchar’s Novel”]. *Slovo pro Vasylia Fashchenka: prodovzhennia dialohu [A word about Vasyl Fashchenko: continuation of the dialogue]*, Odesa: Chornomoria, s. 112-118 (in Ukrainian)
- Saienko, V., 2019. Naukova tvorchist yak modus vivendi profesora V.V. Fashchenka [Scientific creativity as modus Vivendi of the professor V.V. Fashchenko], *Ridnyi kraj*, № 41, s. 167-179(in Ukrainian).
- Saienko, V., 2024. «Storozhovi korabli Odesy» u tvorchii biohrafii Volodymyra Bazylevskoho [“Odessa’s patrol ships” in the creative biography of Vladimir Bazilevsky], *Kyiv*, № 9-10, s. 142-160 (in Ukrainian)
- Zhulynskiy, M., 2025. Toi, shcho tvoryt rozumom sertsia. Vichnyi opozy(revoliutsioner Volodymyr Bazylevskiy [He who creates with the mind of the heart is the eternal oppose/revolu/tionary Vladimir Bashilevsky], *Ukrainska literaturna hazeta*, № 8, s. 3; № 9, s. 6,7,48 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 30 листопада 2025 року.

Valentyna Sayenko

A POEM STUDY. "AUTOGRAPH" BY VOLODYMYR BAZILEVSKY

The relevance of the article, dedicated to the study of the poem "Autograph" by Volodymyr Bazilevsky, is due to the goal of tracing the transformation of a historical fact into an art phenomenon, firstly. And secondly, in a purposeful study of the poetic peculiarities as an important factor in the artistic organization of the 'Autograph' text. Such an approach paves the way for a further thorough analysis of the specifics of the artist's creative style, as well as for a systematic study of the history of the Odesa National University named after the Nobel laureate I. Mechnikov, one of the characteristic and important scientific events of which is depicted in "Autograph".

Thus, the article defines and substantiates the object and subject of a focused scholarly analysis of a single work. The conducted analysis elucidates the sources of Volodymyr Bazylevsky's creative inspiration and traces the formative stages of his artistic evolution. Particular attention is paid to comparisons with exemplary works of both national and world literature, especially to the place and role of Maksym Rylsky in shaping Bazylevsky's awareness of his own literary vocation. The study also addresses Bazylevsky's engagement with key dimensions of the psychology of creativity, as well as the formation and realization of his positions as a poet-symbolist and philosopher. These processes are interpreted as a gradual ascent within the cultural hierarchy, corresponding to the metaphorical "higher level" articulated by Mykhailo Orest.

Within the multifaceted system of the work's artistic and aesthetic originality, the article identifies two topical aspects for in-depth analysis. The first concerns the specific interpretation of the candidate's dissertation defense as a significant event in the scientific and cultural life of the university. This event is examined through the lens of the "personosphere," embodied in the key triad of Vasyl Fashchenko, Maksym Rylskiy, and Volodymyr Bazylevskiy. Their aesthetic comprehension of the psychology of behavior enables a nuanced depiction of both the everyday practices and ceremonial dimensions of a prominent higher education institution in southern Ukraine. The second aspect of the study is devoted to a comprehensive examination of the aesthetics and poetics of Autograph.

The methodological basis is the chronotopic model of analysis associated with biographical, hermeneutic, and contextual-interpretive research methods.

Summing up, it should be emphasized that the author convincingly transformed an exact event from university life into poetry. It presents a large-scale resonance from the procedure of defending a candidate's dissertation in Ukrainian studies in the context of positive changes in the career growth of

professor V. Fashchenko and the poet V. Bazylevsky and in the strengthening of new fruitful traditions in the work of the philological faculty.

All attention is focused on the central event in "Autograph". It was possible to expand the time-space framework of the present the post-history in the subtext, thanks to the mastery of the not linear, but concentric structure of the poem.

Key words: *poem, the artistic organization of the text, psychology of creativity, chronotop, aesthetics, poetics, Volodymyr Bazilevskyi*